

de zelfzwichter³²

Bij de voorplaat :

Er zijn de laatste tijd niet veel beurzen of tentoonstellingen gehouden, waaraan wij konden deelnemen.

Die gelegenheid ontstond nog wel met de beurs Energie, Isolatie en Renovatie, die in de Martinihal te Groningen werd gehouden.

Onze molenstand werd afwisselend door de heren T. de Jong, B. Dijk, L. Groenewold, F. Graeler en anderen bemand.

(foto: B. Jongsma)

De Zelfzwichter ——— jaargang 8, nummer 32
december 1983

Redactie:

B. Jongsma, Groningen
Derk Jan Tinga, Groningen
Henk Berends, Sebaldeburen
Martin E. van Doornik, Rasquert

Druk:

Gron. Stichting voor Sociaal en
Cultureel Werk

Redactie-adres:

Postbus 213, 9700 AE Groningen

Dit is het adres voor alle post,
bestemd voor de Vereniging
Vrienden van de Groninger Molens
en de Stichting Groninger Molen-
vrienden.

'De Zelfzwichter' is het orgaan
van de Vereniging en de Stichting
en verschijnt in de maanden
maart, juni, september en december.

In deze zelfzwichter:

Redactioneel + Oproep	2
Najaarsvergadering 1983	3
Examen vrijwillige molenaars	5
Excursie naar Friese molens	6
Het billen van maalstenen	9
Duitse belangstelling voor Groninger molens	10
Molennieuws	14
Ver.Vrienden v.d. Groninger Molens 10 jaar!	17
Bijeenkomst vrijw. molenaars	18
Molenpostzegels	21
Nieuws van de Stichtingen	22
Over een molenverzameling	25
Uit de oude doos	27

de zelfzwichter

Redactioneel

Wanneer u dit nummer van 'De Zelfzwichter' onder ogen krijgt, is het einde van het jaar 1983 inmiddels in zicht gekomen. Tien jaar Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, zestig jaar Vereniging de Hollandsche Molen. Allemaal fijne gebeurtenissen om eraan te denken. En dan nog de Nationale Molendag op 7 mei 1983 en de Molenzaterdag in de afgelopen zomer? Voor mijn part is iedere zaterdag een molendag! In het jaar 1983 zijn de molens in restauratie: Sebaldeburen (gereed), Oldehove (de "Aeolus"), Nieuw-Scheemda, Usquert, Winschoten ("Dijkstra"), Noordhorn en Harkstede (gereed). Alleen die van Enumatil is wegens gebrek aan financiële middelen stilgelegd. Verder zijn vele andere molens in onderhoud geweest of nu nog in onderhoud. Alsof het Haagse bezuinigingsspook onze molens ongemoeid laat! Maar hiermee moeten we niet te vroeg juichen: kan er in 1984 nog wel meer molens gerestaureerd worden? Dat is de vraag. Maar wij staan ook niet stil om de molens zoveel mogelijk in goede staat te houden en te draaien.

Het feit dat het apparaat van onze vereniging goed loopt, wil niet zeggen dat alles zal blijven zoals het op dit ogenblik is. Wij beleven tijden van grote veranderingen, ook op ons terrein. Ons bestuur heeft, ook in de afgelopen jaren, steeds getracht die veranderingen zo goed mogelijk te onderkennen en er op in te spelen.

Wij zullen eerder op inkrimping dan op uitbreiding van de subsidies moeten rekenen, en wij krijgen de raad zelf zoveel mogelijk nieuwe geldbronnen aan te boren.

Wij zullen ons moeten bezinnen op wat we doen kunnen. Het liefst zou ik van de nood een deugd maken en zoeken naar wegen om ons molenbezit los te maken van de bedreiging, waardoor in vroegere jaren al veel onvervangbaars verloren is gegaan. Op het particuliere initiatief wordt er een beroep gedaan; laten we met z'n allen waarmaken.

M.E.v.D.

Oproep

aan vrijwillige molenaars en diverse moleneigenaren. Ik ben van plan de namen van de fabrikanten en de nummers van de bovenassen en de roeden (voorzover zichtbaar aangebracht) van de Groninger molens in kaart te brengen. Ik heb een sterk vermoeden, dat dergelijke gegevens nog niet eerder in Groningen zijn vastgelegd op kaarten.

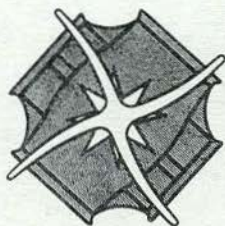
Zijn de vrijwillige molenaars en/of moleneigenaren misschien bereid hiervan gegevens te noteren en op te sturen aan:

Martin van Doornik, Kievesterweg 5, 9955 VA Rasquert (Gr.)?

Bij voorbaat dank! Verder dient de kopij voor het volgende nummer van 'De Zelfzwichter' ingezonden te worden vóór:

10 februari 1984.

NAJAARSVERGADERING 1983

Vereniging Vrienden van de Groninger molens

gehouden in het Cultureel Centrum De Molenberg
te Delfzijl op donderdag 10 november 1983.

Evenals vorig jaar in Usquert moest de bestuurstafel weer teruggeschoven worden, om de grote opkomst van de leden in de zaal te kunnen onderbrengen. Na het eerste kopje koffie opende de voorzitter de vergadering met dank aan de leden voor de goede opkomst. Een teken dat de vereniging leeft.

Voordat de heer T. de Jong zijn openingstoespraak hield, vestigde hij eerst onze aandacht op een handtekeningen-actie t.b.v. het aanbrengen van een WC en douche in de molenaarswoning van onze instrukteur B. Dijk. Deze handtekeningen-actie is op touw gezet door een 10-jarige buurjongen van de fam. Dijk, waarmee hij het gemeentebestuur van Aduard, c.q. het waterschap Westerkwartier (welke eigenaar is van de woning), onder druk wil zetten, om zo deze minimale voorzieningen in de molenaarswoning te laten aanbrengen.

Verder wees de voorzitter naar een tafel achter hem, alwaar diverse verkoopartikelen van onze vereniging lagen uitgestald, om te worden verkocht.

De heer De Jong blikte in zijn openingstoespraak terug op het 10-jarig bestaan van onze vereniging. Op bestuurlijk niveau is besloten hiervan geen groot feest te maken, daar de geldmiddelen, die niet overvloedig voorhanden zijn, beter voor molenzaken kunnen worden aangewend. Gezien de algehele instemming van de aanwezigen een juist besluit.

In 1972 werd er in provincie Groningen voor het eerst opleiding tot vrijwillige molenaar mogelijk, doordat de heer B. Dijk bereid gevonden werd als instrukteur op te treden. Eenmaal van de grond gekomen, wordt het aantal enthousiastelingen snel groter.

Op 4 oktober 1973 vond de eerste ledenvergadering plaats met 38 leden. Hier werd de film "Stoere Werkers" voor het eerst op onze vergadering vertoond. Als afgevaardigde van de Provinciale Groninger Molencommissie, die reeds jaren bestond, nam de heer B. Jongasma zitting in het bestuur.

Door de geringe financiële middelen kon er als vereniging niet veel gedaan worden, dan andere mensen in het molengebeuren te interesseren en hiervoor enthousiast te maken. Door actief te zijn op tentoonstellingen en beurzen konden er vele leden ingeschreven worden. Het ledental nam met grote sprongen toe. Als verenigingsorgaan kreeg 'De Zelfzwichter' een naam onder de bestaande molenperiodieken, om trots op te zijn.

Als eerste molen werd het houtzaagmolentje te Bovenrijke aangekocht. Dit molentje ligt, in onderdelen, geconserveerd op eerherstel te wachten. Al snel kon vervolgens de molen "De Onderneming" te Vierhuizen in ons bezit verworven worden, welke nu

nog steeds, zonder mankementen, als lesmolen dienst doet. Om in het kader van de steeds toenemend molenbezit geen onnodige lasten en verplichtingen op de vereniging, en dus de leden, te laten rusten, werden en worden de eigendommen van de vereniging ondergebracht in een stichting. Van elke in bezit zijnde molen krijgt de stichting jaarlijks f 5.000,- van de provincie Groningen voor onderhoud plus de rijkssubsidie, die voor elke molen geldt, zodat met een beetje passen en meten een goed onderhouden molen ook daadwerkelijk goed onderhouden kan worden.

De voorzitter memoreert verder, dat de heer B. Jongsma, die ook nog namens de Provinciale Groninger Molencommissie zitting heeft in ons bestuur, van de VUT-regeling gebruik zal maken. Gezien de financiële situatie bij het rijk en de provincie komt er voorlopig geen volledige formatie plaats vrij bij deze provinciale dienst, zodat wij als vereniging ook minder faciliteiten krijgen. Hierover vindt nog overleg plaats.

De voorzitter houdt de leden voor, attent te zijn op molensituaties en wil graag, dat wanneer er zich ongewenste situaties voordoen rond een molen, het bestuur hiervan op de hoogte wordt gebracht. Herinnerd wordt in dit geval aan de "Langelandster watermolen", welke door de onderhoudsploeg i.s.m. molenmaker Medendorp, is geconserveerd en wacht op betere tijden. Ook voor periodiek onderhoud is het nodig, dat eigenaren zich op tijd melden, om voor de onderhoudssubsidie in aanmerking te komen.

Hierna worden de notulen voorgelezen door de tweede secretaris, de heer L.H. Brink, die onveranderd worden goedgekeurd.

Omtrent het punt bestuursverkiezingen, wordt door tussentijds aftreden van de heer D.J. Tinga, de heer L. Buischool uit Blijham voorgesteld en voor de heer Schreuder, de heer F. Graeler uit Zuidhorn. Daar geen tegenkandidaten naar voren waren gebracht, worden zij bij acclamatie benoemd. Applaus. Voor de heer Graeler moest een nieuw kascommissie-lid worden benoemd, omdat hij nu inmiddels zitting heeft genomen in het bestuur, deze werd gevonden in de heer J.R. Rubingh uit Ten Boer.

De vertoning van de kleurenfilm ging wegens gebrek aan geluid onder toelichting van de heer W.O. Bakker uit Harkstede. Op deze boeiende molenfilm zagen we o.a. Rolf Wassens uit Feerwerd, toen nog als molenaar op "De Vrijheid" te Schiedam.

Om half tien was het pauze, tijd om de dorstige kelen te lessen. Tijdens de pauze vond de verkoop plaats van allerlei verenigingsartikelen, waaronder molenlepeltjes, kaarsen en stickers e.d. Opgemerkt werd er nog, dat er dit jaar geen molenkalenders worden uitgebracht door Philips Telecommunicatie, zoals voorgaande twee jaren het geval was. Martin van Doornik had handig een plaatsje gevonden naast B. Dijk, alwaar hij zijn gemalen meel uit de "Aeolus" te Adorp aan de man bracht tegen concurrerende prijzen. Het meel was gauw uitverkocht. Zo'n pauze is niet alleen goed tegen de dorst, maar ook voor de kontakten onderling. In de foyer heerste een gemoedelijke sfeer.

Na de pauze bracht de heer B. Jongsma ons dia's in beeld van diverse molentypen en wieksystemen in Nederland. De dia's, die eigendom zijn van De Hollandsche Molen, zouden in eerste instantie vertoond worden door de heer A.J. de Koning van D.H.M., maar deze

was echter verhinderd. Vadertje Tijd staat echter niet stil en het liep reeds naar half twaalf, voordat een ieder zijns weegs ging, nadat voorzitter De Jong de vergadering sloot met een tot ziens op de voorjaarsvergadering 1984.

Henk Berends.

☆☆☆

Examen vrijwillige molenaars

op 3 oktober 1983.

Er werd in het najaar 1983 weer een examen Vrijwillig Molenaar gehouden, waarnaar die dag lang uitgekeken is.

Als enige kandidaat van de provincie Groningen is de heer Martin E. van Doornik, in opleiding bij

instrukteur B. Dijk op "De Onderneming" te Vierhuizen, ingedeeld bij Drenthe voor de examens. De examenmolen is de achtkante stellingmolen "De Zwaluw" aan de Van Echtenstraat te Hogeveen, met een vlucht van 24 meter. Hij heeft een stutvang met korte sabelijzer, een vreemde verschijning in het Noorden.

Hier werden op een regenachtige dag van 3 oktober 1983 nog drie andere kandidaten flink onder het mes gezet. Er was die dag een westenwind; met vier volle zeilen zou er meer dan 70 enden behaald kunnen worden.

Het was voor de examencommissie, bestaande uit de heren Malisse, Vellekoop, De Nie en mevr. Pouw-Schipper, de eerste keer, dat zij een dove kandidaat op proef gingen stellen. Maar Martin slaagde als hoogste in score: een 8 voor theorie en een 8 voor praktijk. Tweede werd de heer Jan J. van 't Slot uit Schoonebeek, die nu de "Jan Pol" in Dalen bedient. De andere twee kandidaten, uit Joure en Marssum (beide in Friesland), moesten helaas de theorie overdoen.

Van Doornik had moeite met de theorielessen van B. Dijk in Vierhuizen door zijn gedeeltelijke doofheid; ter compensatie bezocht hij zoveel mogelijk andere molens, om molentypen en onderdelen leren te kennen. In de laatste 48 uur vóór het examen had hij, om z'n beste beentje voor te zetten, op liefst vier molens getraind, op verschillende plaatsen door het land. Een mooi gelegenheid was bijvoorbeeld het ophangen van de zeilen op een Alkmaarse binnenkruier. Verder heeft hij "De Gooyer" in Amsterdam gedraaid.

De beide geslaagden kregen een speldje in vorm van 'n molenka' als tastbaar bewijs voor hun gedane moeite.

Nu draait Martin van Doornik, als eerste dove vrijwilliger van ons land, op de "Aeolus" te Adorp.

Van harte proficiat voor de beide geslaagden!

Excursie naar Friese molens

door L.H. Brink.

Deze keer organiseerde de heer B. Dijk weer een molentocht per boot in Friesland, op zaterdag 1 oktober 1983.

Om 8.15 uur vertrok de Gado-bus met 55 deelnemers vanaf het NS-Hoofdstation te Groningen. Als chauffeur trad op ons lid en vrijwillige molenaar van de koren- en pelmolen "De Leeuw" te Zeerijp: Eddy de Vries. Het was 's morgens koud, maar de verwachtingen waren goed.

In Joure lag het motorschip 'Simmertwille' afgemeerd voor de tabak-, koffie- en theefabriek Douwe Egberts, in Joure beter bekend onder de naam Douwe Piepke.

Schipper P. Brouwer gooide de trossen los en mevrouw Brouwer en een medewerkster deelden de koffie rond. Direct al passeerden wij de Jouster spinnekopwatermolen met stelling, genaamd "De Groene Molen".

Bij het varen op de Langweerderwielen zagen we over bakboord de draaiende molen van Langweer. Vervolgens gingen we richting Sloten via het ondiepe Koevorder en de Lemsterbrekken. Het vaarseizoen is afgelopen en de bruggen worden nu niet meer regelmatig bediend. Evenwel had onze schipper de doorvaarttijden

Aan boord werd er koffie genuttigd.

telefonisch aangekondigd, zodat wij vaak vlot het groene licht kregen.

In het stadje Sloten met zijn vele bruggetjes draaide de rietgedekte korenmolen anno 1755 met twee stormeinden 30 à 40 enden, in een decor van mensen in oude klederdrachten met op de voorgrond een oud kanon.

Via het Slotermeer kwamen we in Woudsend, waar we aanlegden.

De houtzaagmolen "De Jager" had bij stevige wind aan twee korte halven voldoende om te zagen. De Friese vlag en de blauwe wimpel van De Hollandsche Molen waren in top; op een schild is een jager afgebeeld.

De houtzaagmolen wordt bediend door de vrijwillige molenaars Van Driel, Koppens, Feikers en Geestman; zij hebben ook vier leerlingen, allen dames waarmee de verhouding gelijk ligt.

Er lag één stam op de zaagslee en met zes zagen in het raam zaagde de molen er lustig op los. De molen is uitgerust met drie zaagramen, de krukas is gelagerd in hout, een neutenkruiswerk, Vlaamse vang met duim, vlucht 18,60 m, oudhollands wieksysteem met op de binnenroede voorborden en op de buitenroede Fauëlfokken. De molen is met riet gedekt en heeft een kruihaspel.

*De houtsaagmolen
"De Jager" te
Woudsend in aktie.*

De korenmolen "'t Lam"
te Woudsend.

De tweede Woudsender molen die wij gingen bezoeken was de korenmolen "'t Lam"; op een schild staat een lam afgebeeld.

Deze molen is vroeger een pelmolen geweest. Hij is uitgerust met twee koppels stenen: één koppel blauwe 16-der en één koppel nieuwe kunststenen, waar de vrijwillige molenaars Noteboom en Jager 111 kerven op de ligger hebben gebild.

De koppel kunststenen gaan zij gebruiken voor het breken van rogge. Dat de molenaars vroeger geen tijd hadden om naar de W.C. te gaan, bewijst ook hier het bekende bakje in de hoek, geklemd tegen de veldmuur en achtkantstijl.

Deze molen is uitgerust met een bovenas van N.S.M.F. (Nederlandse Scheepsbouw Maatschappij Feijenoord), sleepluiwerk, kruihaspel, oudhollands wieksysteem en met riet gedekt.

Weer aan boord nuttigden de deelnemers de uitstekend verzorgde koffie-maaltijd. De verdere route ging via het Heegermeer, door Heeg, de Jeltessloot, heen en terug door de sluizen van Terhorne naar Joure.

Tenslotte gingen we in de bus weer naar Groningen, na onderweg in Heerenveen en Leek deelnemers te hebben afgezet.

De deelnemers kunnen terugzien op een geslaagde molen- en vaardag met stralend mooi weer.

L.H.B.

Het billen van maalstenen

door oud-molenaar Garst uit Winschoten.

1. Van oud, droog eikenhout maakt men een zgn. rij; deze moet zo mogelijk 160 cm lang, 10 cm breed en 10 cm dik zijn, voor alles moet de rij recht zijn.

2. Eén zijde van de rij bestrijke men met rode of bruine waterverf, legge de rij met bestreken zijde op het afmaalbare deel van de steen en trekke ze tweemaal daarover, daardoor worden alle te hoge plaatsen van het afmaalbare oppervlak geverfd.

3. Met een scherpe bilhamer verwijdere men de te hoge plaatsen van het afmaalbare oppervlak en herhale de onder 2 en 3 aangegeven arbeid zolang, totdat tenslotte bij 't overtrekken van de geverfde rij, de steen geheel door de verf geraakt wordt, de lopersteen moet vanaf het steengat tot aan het midden van de steen een paar millimeters hol of lager zijn, of zgn. arm zijn.

4. Nu beginne men met het uitdiepen der luchtgangen of bodemsels, nadat de achter- of velkanten der kerven uitgediept zijn en wel van de lopersteen 5 mm en die van de liggersteen 4 mm. Scherpe men de bodemsels of luchtgangen tussen de kerven schuin hol uit, te beginnen bij de achterkant van de kerf, in de richting van de voor- of maalkant van de kerf.

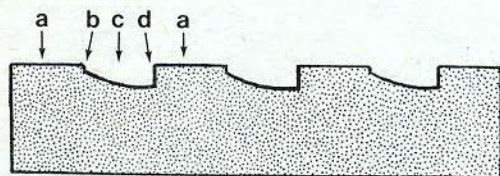
De diepte van de bodemsels of luchtgangen moet, wat de liggersteen betreft, vanaf het steen- of kropgat tot aan de buitenste rand van de steen, also over de gehele steen gelijk zijn.

In de lopersteen moet het scherpstel vanaf het kropgat tot aan het midden ongeveer 1½ mm dieper zijn als in het verdere of het buitenste gedeelte van de maalbaan.

Voor het malen van vochtig graan moeten de luchtgangen een weinig breder zijn als de kerven. Voor het malen van droge granen, scherpe men luchtgangen en kerven even breed. Voor het malen van vochtig graan zomede voor 't malen van fijn of grofscherp meel, is een maalkant van 1 à 2 mm diepte zeer aan te bevelen, daar een grotere meelproduktie wordt verkregen en dit het luchtig malen der stenen bevordert.

Bij 't scherpen van kunststenen met harde kerven en zachte bodemsels is men erop bedacht, de maalkanten een paar millimeter op de harde kerven te zetten, zodanige maalkanten zijn snijder en duurzamer als de maalkanten, welke direct aan het zachte bilsel grenzen.

5. Indien de stenen, nadat ze onder 4 aangegeven gescherpt zijn, nog meer snijddend verlangd worden, kunnen met een scherpe bilhamer vanaf het midden tot aan de buitenste rand van de steen 1 of 2

- a. kerf
- b. voor- of maalkant
- c. luchtgang
- d. vel- of achterkant van de kerf

sniijkanten in elke kerf geslagen worden, al naar gelang de kerf breed is.

6. Wanneer de stenen na 't scherpen geen luchtig, koel meel meer malen, dan bewijst dit, dat de bodemsels of luchtgangen niet voldoende uitgediept worden, totdat een luchtig en koel meel verkregen wordt.

7. Het scherpen der stenen en het uitdiepen der bodemsels of luchtgangen moet gedaan worden, zodra de stenen warm meel beginnen te malen.

Duitse belangstelling voor Groninger molens

door Martin van Doornik.

Op woensdagmiddag 16 november 1983 kwam de ons bekende molenaar Theodor Steenblock uit Spetzerfehn, met zijn zoon Heyo, een bezoek brengen aan Groningen, waar een viertal molens op de (graan)korrel werden genomen. Normaal zouden er vier man komen, maar twee hebben echter zich laten afweten, zodat het groepje gehalveerd is.

Zoals de lezers in 'De Zelfzwichter' 2/83 hebben opgemerkt, heb ik van Steenblock het malen en het billen geleerd. Hij beloofde een tegenbezoek aan mij te brengen "zodra je geslaagd bent en een molen tot je beschikking hebt". Dat gebeurde dan vandaag, op de mooie molen "Aeolus" te Adorp.

Nog net tevoren is de molen half rond gekruidd naar het Noordwesten (pfff....) en de vang gelicht, zodat onze Oostfriese collega's met hun donkerblauwe Renault 20 met de AUR (Kreis Aurich) op het nummerbord, de molen zagen draaien als welkomstgroet. Ik was zojuist bezig met de elektriciteit op de stellingzolder, toen onze gasten uit het trapgat tevoorschijn kwamen, waarop hartelijke begroetingen volgden.

Overall in de molen werd er grondig rondgekeken: de kuip met de koppel maalstenen, de pelstenen, het kammenluiwerk, het machtige spoorwiel en de kapinterieur. Op veilige afstand konden zij de werking van de ijzeren hoepelvang gadeslaan.

Tenslotte werd een luik uit het voorkeuvelens genomen, waar de voor hun zo ongewone gelaste (Buurma)roeden belangstelling trokken. Ook werd de 'Steert' uitgeprobeerd door wat te kruien. Een groot verschil met hun eigen zelfkruier!

Zoon Steenblock vroeg of hij de molen tot stilstand mocht brengen. Ik attenteerde hem erop, dat de vang zeer zwaar werkt en dat het end met de witte ring erop bovenaan moest. "Warum müßt diese Flügel oben?" vroeg hij. Als antwoord kreeg hij te horen, dat de horizontale (buiten)roede niet op de wiggen in de askop mag rusten. Ook mocht hij de steenschijfloop in het spoorwiel en de pal in het bovenwiel zetten.

Met verbazing zagen ze hoe ik de roedeketting hanteerde. Dit is niet nodig op een molen, die met een windroos is uitgerust, anders krijg je een gepeperde molenmakersrekening in de bus!

De blauwe wimpel werd binnengehaald en wij togen, na afscheid te hebben genomen van de heer D. Kruijer en zijn zoon Lubbe, naar de ernaast gelegen molenmakerij Doornbosch.

Theodor Steenblock wilde graag gedachten uitwisselen met de molenmaker over de houtsoorten van de kammen. In Duitsland wordt hiervoor gewoonlijk beukenhout gebruikt, toch is Steenblock er niet tevreden mee. De houtwormen zijn namelijk zo dol op beukehout, dat ze de molentrillingen maar voor lief nemen. Daardoor is onlangs een deel van de gang kammen in het spoorwiel vermorzeld, en als je daarbij bedenkt, dat de oude kammen van 1978 zijn! Hij kreeg een stuk azijnhout mee als monster voor 'zijn' molenmaker Heinrich Monck.

In de werkplaats van Doornbosch is men zojuist bezig met de nieuwe fokwieken voor de molen "De Hoop" van de bekende beroepsmolenaar Adrie Peereboom in het Noordhollandse Wervershoof. In huize Doornbosch werd er gezellig koffie gedronken en gebabbeld, waarna we naar de 'Wasserschöpfmühle' "De Eolus" van Bernard Dijk gingen.

Onze Oostfriese gasten met B. Dijk bij "De Eolus".

Het is duidelijk dat de Duitse molenaars (zijn zoon is ook werkzaam in vaders bedrijf) interesse hebben voor diverse wiek-systemen. Nergens hebben wij zo'n enorme variatie allerlei soorten wiek-systemen als in Groningen, reden om trots op te zijn. Alleen Bilau en Van Riet hebben wij niet binnen onze grenzen.

B. Dijk is een oude vriend van Theodor Steenblock, het was dan ook voor hem een groot genoegen zijn Duitse collega, hier op zijn eigen terrein, voor het eerst te mogen begroeten. Heyo is hier al eens eerder geweest.

Van "De Eolus" werden de Van Bussel-wieken met zelfzwichting en neusremkleppen en verder de vijzel bekeken. Jammer genoeg staat deze grondzeiler er niet zo best bij: de kap moet flink onder

handen genomen worden en Dijk ziet graag 'n nieuw zelfzwichting
aangebracht (ga niet naast de molen staan, wanneer er gemalen
wordt!), verder is 'n verfbeurt wel welkom. Tot zolang probeert
hij de molen goed in stand te houden.
Voor onze gasten werd er even gedraaid; door de zwakke wind
(ca. 20 enden) kon de vjzel het water niet meeslokken.
Met gastenboek werd ingevuld en daarna voerden zij gesprekken met
elkaar ten huize van Dijk.

Jammer voor Bernard Dijk duurde het bezoek kort en gingen wij naar
Oldehove, met een korte stop voor de molen "Joeswert" (stil-
staand, maar de deur was open) te Feerwerd. Al vanaf Ezinge
zagen we "De Leeuw" in Oldehove draaien. Daar deze met zijn ver-
betterde wicken langzamer draaide dan 'mijn' "Aeolus" in Adorp,
die 'voor de Prins' ruim 40 enden behaalde, is het haast zeker
dat er gemalen werd.

De beide Steenblocks waren zeer onder de indruk van het impone-
rende dorpsilhouet van Oldehove met z'n twee molens en de
stoere zadeldaktoren daartussen. Links staat de "Aeolus" er min-
der florissant bij met zijn afgeknakte wiek.

Gelukkig is voor deze molen een restauratieplan in het vooruit-
zicht gesteld, waarmee het geduld van de Oldehoofster bevolking
wordt beloond. Al de volgende dag werden de wicken uitgenomen.
Men ziet wel graag een nieuwe vrijwilliger uit Oldehove of om-
geving om deze molen na de restauratie te kunnen bedienen. Wie
meldt zich aan?

*Op de stelling van "De Leeras" in Oldehove.
Rechts molenaar J. Reitsema.*

De rechter molen heet niet voor niets "De Leeuw", want hij staat dan ook trots als een leeuw hoog boven het dorp te pronken. Een leeuw van een molen, die alleen maar met graan gevoed kan worden.

Vol verbazing aanschouwden de Duitse molenvrienden de Dekker-roede met zelfzwichting en de Van Bussel-roede met Ten Have-kleppen. Dus liefst vier wieksystemen op één molen!

Om de wieken nader te kunnen bekijken, trok ik aan de zwichtketting alvorens de vang erop werd gelegd, maar het wiekenkruis was, dank zij de Ten Have-kleppen, al vanzelf tot stilstand gekomen, nog voordat ik de vangketting greep.

Molenaar J. Reitsema en ik lichtten de werking van de Ten Have-kleppen toe, die mijnerzijds veiliger is dan zelfzwichting alleen. Daarna kwam de Dekker-roede aan bod, die er wat fors uitzag met zijn brede beplatingen en de korte zelfzwichtklepjes. Er zitten ook neusremkleppen in.

Als er flink gedraaid kan worden, kan hier ook gerst gepeld worden, net als in Den Adel.

Bij stilstand wordt de roede met de Ten Have-kleppen altijd hori-

zontaal gezet, daar anders deze in vertikale stand last kan krijgen van zijwind.

Molenaar Reitsema nodigde ons vriendelijk uit voor een kopje thee bij hem thuis, tegenover de kapotte "Aeolus". Hier werden weer gezellig ervaringen uitgewisseld, eveneens wisselden molenfoto's van eigenaar.

Het was inmiddels donker geworden en we moesten nog naar de laatste molen om demonstraties met gewone zeilen te kunnen zien: de "Hollands Welvaart" te Mensingeweer. Het begon nog ook te regenen.

Wel wat achter op 't schema, maar toch

De "Hollands Welvaart" in Mensingeweer.

konden molenaar G. Spoelman en zijn vrouw ons verwelkomen. De forse stellingmolen (Galeriehölländer) stak donker af tegen de avondhemel. Er hoefde hier niet gedraaid te worden, wel even een zeil voorleggen en klampen. Ze zagen hier voor het eerst een roede met kikkers. Dat konden ze zo doorgeven aan de in restauratie zijnde molen van Wrisse-Felde, die binnenkort zeilen zal krijgen.

Er is onlangs een aantal nieuwe heklatten ingezet, maar er zijn te lange bouten met moeren gebruikt, waarmee de tussenzomen zijn vastgeschroefd en erg kunnen hinderen bij het vastknopen van de zwichtlijnen. Verschillende zeilvoeringen werden hier getoond. Ook werd de fokwieken weer bekeken en de bijzondere eigenschappen ervan toegelicht.

Theodor deelde me mede, dat er helaas geen gelegenheid was om bij mij thuis (7 kilometer van Mensingeweer) te gaan eten en napraten, vanwege de stipheidsakties aan de grens bij Nieuweschans, waarom hij en zijn zoon graag nu maar naar huis in Spetzerfehn wilden gaan. De volgende dag was er weer werken geblazen op hun molen. Aldus werd er voor de molen van Mensingeweer afscheid genomen. De Steenblocks hebben gezegd, dat ze aan de molentocht in Groningen veel plezier hebben gehad en dat ze nog lang eraan zullen denken.

M.E.v.D.

Molennieuws

(de nummering is van het Groninger Molenboek)

13. Poldermolen "Koningslaagte" te Zuidwolde

Van deze molen kan gemeld worden, dat de restauratie in het kader van de B.W.O.-wet begonnen is. Onlangs heeft men de in zeer slechte staat verkerende roeden kaal gemaakt en zullen zo uitgestoken worden. Gehoopt wordt dat de bestaande wieksystemen gehandhaafd kan worden (binnenroede Dekker en buitenroede Van Bussel, beide met zelfzwichting en zeldzame dwarsklepjes). Ook moet er nog wat aan de kap gedaan worden, o.a. een nieuwe lange spruit.

64. Koren- en pelmolen "Hollands Welvaart" te Mensingeweer

B. en W. van de gemeente Leens hebben een bedrag van bijna f 5.000,- beschikbaar gesteld voor een herstelbeurt van deze zo fraai in het dorp gelegen molen. Molenmaker Doornbosch heeft o.a. reeds midden oktober '83 een aantal heklatten aan de roeden vernieuwd.

Dit bedrag is 30 % van de totale restauratiekosten, die op f 16.396,- zijn begroot, welke aanvraag in het kader van het I.S.P.-programma Monumentenzorg is ingediend.

Met gebruikmaking daarvan zijn reeds een staartbalk en een maalsteen vernieuwd. Verder heeft de molen een schilderbeurt gekregen. Jammer zijn de karakteristieke rode 'zandlopers' op het voorkeuvelens niet wederom aangebracht.

De "Koningslaagte"
tussen Zuidwolde en Adorp
met kale roeden.

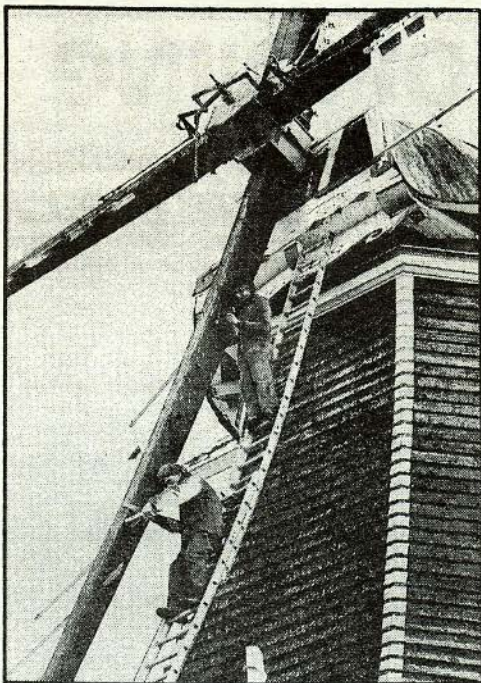

90. Korenmolens "Aeolus" te Oldehove

Gelukkig, er wordt weer een molen gerestaureerd die er hard aan toe is: de "Aeolus" te Oldehove. Menigeen weet het: het fraaie dorpssilhouet van Oldehove was al lange tijd (sinds januari 1981) verminkt. Het genoot bekendheid door zijn twee molens en de monumentale 13^e-eeuws kerk met zadeldaktoeren. Het viel dus sterk op, dat het wiekenkruis van de "Aeolus" in ruïneuze toestand verkeerde. En dat was nog niet alles. De molen leed ook onder vochtinwerking. Het gemeentebestuur van Oldehove, onder leiding van de energieke burgemeester L.C. Groen, heeft lange tijd naarstig gezocht naar financieringsmogelijkheden voor een restauratie. Dat is niet eenvoudig in een tijd dat bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg geen cent is weg te halen. Welnu: de gemeente bracht een aanzienlijk basisbedrag bijeen. Verder geeft de provincie de gebruikelijke 20 %. En ook het Scholtenfonds/Kammingafonds bleef niet achter. Niettemin zou zou het dan nog niet gelukt zijn, als de Provinciale Stich-

ting Werkgelegenheids-
 projekten Groningen
 niet een belangrijke
 bijdrage leverde. Die
 stichting stelt - in
 het kader van de
 werkloosheidsbestrij-
 ding - een stuk werk-
 kracht beschikbaar.
 Nu is de begroting
 opgedeeld in werk-
 zaamheden uit te
 voeren in voren-
 bedoeld werkgelegen-
 heidsproject
 f 110.883,- en
 specialistenwerk
 f 99.696,-, samen
 f 210.519,-.

Voor het specialisten-
 werk is aangetrokken
 de molenmakerij Doorn-
 bosch te Adorp. De
 eerste klus was het
 uitnemen van de af te
 danken Potroeden.
 Op uitnodiging van de
 Provinciale Stichting
 Werkgelegenheids-
 projekten Groningen
 werd op 5 december '83
 het project geopend
 door de gedeputeerden
 B.S. Wiltstra en B. Bos.
 Dat gebeurde in het
 dorps huis 't Humster-
 land om 13.15 uur.
 Inmiddels worden de
 nieuwe zelfzwichting-
 kleppen in Adorp gemaakt.

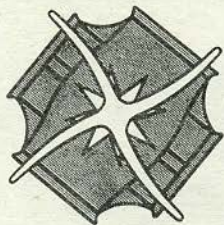
*In verband met de restauratie van de
 "Aeolus" in Oldehove werden op 17 november
 de gammele wieken verwijderd.*

124. Koren- en pelmolen "Eva" te Usquert

De restauratie aan deze forse stellingmolen maakt goede
 vorderingen, zij het met enkele korte onderbrekingen wegens
 werkzaamheden aan andere molens door de molenmakerij
 Dunning v/h Bremer. Op 21 september is op spectaculaire
 wijze de nieuwe kap op de molen gehesen, onder grote belang-
 stelling van het publiek en natuurlijk de vele molenvrienden.
 Vervolgens werden de staartbalk en de schoren aangebracht,
 waarop de roeden door de askop gestoken en vastgeweid
 werden. De Bremer-roeden zullen oudhollands opgehekt worden,
 maar zijn wel aangepast voor de eventueel in de toekomst
 aan te brengen zelfzwichting. Momenteel is men bezig met de
 nieuwe, bredere stelling. Het hout van de oude stelling
 blijkt nog goed te zijn en zal aangewend worden voor andere
 molendoeleinden. Bovenrijge misschien?

Voor meer molennieuws wordt verwezen naar het artikel 'Nieuws van de molenstichtingen' op pagina 22 en verder.

☆☆☆

Vereniging Vrienden van de Groninger molens bestaat 10 jaar!

Dat feit was u al niet meer onbekend. Op de omslag van de vorige 'Zelfzwichter' prijkte het opschrift: 4 oktober 1983 Vrienden van de Groninger Molens 10 jaar!

Inderdaad: op 4 oktober 1973 vond de oprichting plaats. De heren T. de Jong en B. Dijk, die ook nu nog bestuursleden zijn, hadden een aantal personen, van wie de molen-interesse of -werkzaamheid bekend was, uitgenodigd om op die avond in een zaaltje van de Ned. Herv. Kerk te Hoogkerk te verschijnen. Dat leverde succes op; de vereniging werd opgericht.

De eerste bestuursvergadering was op 18 oktober 1973 met de heren Van Raalte als voorzitter, B. Dijk als secretaris en H. Weerheym als penningmeester.

In het verslag daarvan staat ook te lezen, dat er bijzonder veel over en weer gepraat werd over de activiteiten, die de vereniging zou moeten ondernemen. Het verschijnsel van veel over en weer praten kennen we nu nog. Liefhebbers raken niet gauw uitgepraat. Het kan zijn over de activiteiten, over molenaafbeeldingen, over molentoestanden, ga maar door. Het is voor de voorzitter - sinds vele jaren is dat de heer De Jong - taak om het zakelijke niet in de verdrukking te laten komen.

De zakelijkheid komt vooral aan bod bij het aankopen en beheren van molens. Daartoe - en voor andere activiteiten - werd op 14 juli 1977 de Stichting Groninger Molenvrienden opgericht. Deze stichting kwam dus voort uit de vereniging; aanvankelijk met bestuursleden die ook allen bestuurslid van de vereniging waren.

Wat dreef enkele molenvrienden er toe om in 1973 een molenvereniging op te richten?

Uiteraard geven de statuten daarover opheldering. Art. 2 luidt:

"Het doel der vereniging is de bevordering en het behoud en in werking houden van de in de provincie Groningen aanwezige molens; één en ander in de meest uitgebreide zin genomen en al hetgeen daarmee in de ruimste zin verband houdt of daaraan bevorderlijk kan zijn; bovendien het streekeigen karakter, zoals zelfzwichting op de molens, te behouden."

En die drijfveer wordt helemaal duidelijk als men de achtergrond kent. Er was ruim 10 jaar geleden namelijk een andere tijdgeest gekomen onder de molensliefhebbers. Die liefhebbers gingen meer zien in de molens dan alleen een landschappelijke stoffering. De molen als instrument kreeg veel meer aandacht. Sommigen wilden wel meer proeven van de prachtige techniek die een molen biedt. Ze lieten zich opleiden tot gediplomeerde vrijwillige molenaars en meer molens gingen met hun zwaaiende wieken het landschap

verlevendigen. Gelijktijdig kwam de kosteloze windenergie in herwaardering en leefde ook de wens weer op de molen weer te gaan gebruiken voor het ambachtelijk malen van graan.

Die mensen, de vrijwilliger en de ambachtelijke molenaar, hadden uiteraard het meeste belang bij een goed werkende molen, graag met wieken met een systeem, waarmee vooral in de provincie Groningen al tientallen jaren goede ervaring was opgedaan: de zelfzwichting!

Het stond de echte liefhebber niet aan, dat de zelfzwichting zo vaak werd weggerestaureerd en dat het met de maalvaardigheid van gerestaureerde molens te vaak maar droevig was gesteld. En nog steeds zijn dit zaken waarover wij ijveren, want helaas is het nog steeds niet overbodig.

Hoewel een tienjarige vereniging nog jeugdig is, voelt het bestuur de behoefte om de geschiedenis vast te leggen. In een eenvoudig boekje - een soort blijvende Zelfzwichter - willen wij die geschiedenis neerleggen. Het zal een antwoord geven op vragen omtrent de achtergrond van de vereniging, hoe het ging met de opleiding van vrijwillige molenaars, wie waren de pioniers, en uiteraard ook bijzonderheden over Groninger windmolens.

B.J.

Bijeenkomst vrijwillige molenaars

gehouden in het Verenigingsgebouw naast de Ned. Herv. Kerk te Hoogkerk op 1 december 1983.

door Enna H. Laan - Berghuis.

Opening:

De voorzitter van de Contactcommissie Groningen, de heer J. van Dijk, heet om 20.15 uur de ongeveer 40 aanwezigen van harte welkom, in het bijzonder de heer Van Gils van de Meteorologische Dienst op het vliegveld te Eelde.

Mededelingen:

Er is een bericht van verhindering van de heer L. Groenewold. Door de heer De Jong worden verder de volgende mededelingen gedaan:

1. Door het vertrek van de heer B. Jongsma bij de provincie, moest er omgezien worden naar andere faciliteiten. De stichting krijgt jaarlijks een extra subsidie van f 10.000,- waardoor het mogelijk is een secretaris te laten werken. Dit zal dan 2½ dag per week zijn voor de stichting, de overige 2½ dag worden werkzaamheden voor de Monumentenwacht verricht. De kantoorruimte zal zijn in het Buurthuis aan het Linnaeusplein te Groningen, waar tevens archiefruimte is gevonden.

2. Er is een jaarlijkse subsidie van f 2.000,- voor Vrijwilligers.

3. Draaipremie - hoe denkt men over een teller op de as van de molen? Er moeten ten minste 100.000 omwentelingen per jaar gemaakt worden. De opbrengst wordt verdeeld met 50 % voor onderhoud aan de molen en 50 % voor de molenaar.

Bij ons in de provincie is er één molen met teller, nl. "De Zwaluw" te Zuurdijk. In Gelderland, Zuid-Holland en Noord-Brabant zijn op de molens reeds tellers gemonteerd.

In de Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen is men er niet zo voor, maar hoe denken de mensen die ermee werken over? Het is misschien een middel om de molens voor de toeristen vaker te laten draaien.

Of de 100.000 as-omwentelingen door iedereen te behalen is, is de vraag. Na de pauze komen we nog even op dit punt terug.

4. Bilcursus: waar is een korenmolen met stenen, die voor de cursus in aanmerking komen? Het moeten wel blauwe stenen zijn, want kunststenen komen niet in aanmerking voor het billen. Enkele mogelijkheden zijn: "De Lelie" in Eenrum, de stenen zijn niet in balans en voor de mensen die zich hebben opgegeven erg leerzaam om dit euvel op te lossen.

Verder "De Wachter" van Medendorp in Zuidlaren. Op "De Vier Winden" in Pieterburen is de looper gebarsten. B. Dijk zal hier naar toe met zijn lesploeg. De "Eva" in Usquert wordt nog genoemd als mogelijkheid.

Misschien is het nog niet zo'n gek idee, om als er een steen nodig is, die ongebild te laten komen voor de cursus.

5. Oplevering molens en molennieuws: "Fortuna" te Noordhorn (140) is technisch opgeleverd op 1 december 1983.

"Koningslaagte" bij Zuidwolde (13) misschien in het voorjaar 1984 klaar. "De Korenbloem" te Vriescheloo (16): daar wordt 'op papier' aan gewerkt. Zoals gemeld in de vorige Zelfzwichter is de "Langelandster Watermolen" bij Garmerwolde (21) wind- en waterdicht gemaakt. De problemen rond de vervallen "Olle Widde" te Ten Post (23) zijn moeilijk.

Aan de houtzaagmolentje van Bovenrijke (20) wordt nog steeds gewerkt. De "Zuidwendinger Watermolen" bij Vierverlaten (55) zal worden geconserveerd. De "Meervogel" te Hoeksmeer wordt een BWO-molen (69). Bij Westerwijtwerd staat "De Palen" (77), die misschien geconserveerd zal worden. Klein herstel voor "De Noorderstar" te Noordbroek (83)? Voor de "Wilhelmina" te Noordernoogbrug (87) is een nieuwe aanvraag ingediend voor opknappbeurt met de vrijwilliger (geen van de drie koppels stenen is maalvaardig). Er is een moeilijke toegang tot de molen "De Dellen" te 't Waar (95). De standerdmolen Ter Haar (126) zal gerestaureerd worden. B. en W. van gemeente Groningen wil deze molen overdoen aan de gemeente Vlagtwedde.

De "Ebenaëzer" te Enumatil (139) zal worden afgerestaureerd. "t Witte Lam" te Zuidwolde (12) kreeg een nieuwe kaart en zelfzwichting en heeft een verfoeurt genad.

Lezing:

De heer Van Gils hield een erg interessante vertelling over het werk bij het K.N.M.I. Het was erg leerzaam in onze ogen. Mocht er iemand behoefte hebben om het vliegveld Eelde te bellen voor een weerbericht, dan kan dat altijd. Het nummer is 05907 - 1515.

Dia's van de heer Van Gils:

Na de pauze, waarin er koffie werd genuttigd, vertoonde onze gast dia's, waarop de gebouwen in De Bilt en diverse weerapparaturen te zien zijn. De dia's waren een aanvulling op het verhaal van vóór de pauze. Er werden weerkaarten beschikbaar gesteld voor belangstellenden.

Daarna bedankte de voorzitter J. van Dijk de heer Van Gils hartelijk voor zijn bijdrage aan de vergadering.

Uitwisselen van ervaringen:

1. Draaipremie. Oorzaak van opvoeren van dit punt: bus vol Amerikanen heeft geen enkele molen zien draaien. (reden ze dan niet op een zaterdag? - red.)

Negatief: - bij produktiemolens minder as-omwentelingen
- vrijwilligers spelen tegen elkaar uit
- aantal omwentelingen vallen tegen (Zuurdijk)

Positief: - meer stimulans om vaker te gaan draaien
- vrijwilliger zou geld als vergoeding krijgen
- de heer A.J. de Koning van 'De Hollandsche Molen' is erg positief

De algemene stemming was niet positief. Er zal gevraagd worden in de andere provincies hoe het daar bevalt. De Gedeputeerde Staten zouden liever een gericht besteden van de gelden voor de molens zien. De stichting krijgt f 2.000,- subsidie, dit bedrag mag niet bestemd worden aan molens, die gemeentelijk eigendom zijn, maar wel aan eigenaren en stichtingen.

2. Een lijst van werkende molens zal weer worden uitgegeven en wij hopen op een jaarlijkse herziening van de lijst.

3. Beroepsmolenaar Rolf Wassens uit Feerwerd is bereid de bilcursus te leiden. Het begin zal waarschijnlijk zijn in januari/februari 1984, op een zaterdag. Bericht volgt voor de betrokken personen.

4. De oplevering van molens vindt men natte vingerwerk. Het zou veel beter zijn, dat er een proefdraaiperiode van een aantal maanden zou zijn.

5. Op maandagmiddag 5 december 1983 tussen 13.15 en 13.45 uur bestaat een mogelijkheid voor werklozen om op het gemeentehuis van Oldehove te vragen, of ze in aanmerking kunnen komen voor de restauratie van de korenmolen "Aeolus" te Oldehove onder leiding van de molenmaker Doornbosch.

6. De conservering van molens zal langs officiële weg gaan en niet meer met vrijwilligers. De molenmaker komt op deze manier ook nog weer aan het werk. Het is mogelijk om dit dan over meer jaren uit te smeren. De "Zuidwendinger Watermolen" komt hiervoor in aanmerking.

Rondvraag:

Vrijwilliger Martin van Doornik merkt op, dat er geen adres op de convocatie van de Contactcommissie Groningen staat, zodat deze commissie zo onbereikbaar is. Dit zal de volgende keer wel zo zijn.

Jurrien Oosterneerd kreeg, net als andere vrijwilligers - in - opleiding, van de Stichting Groninger Molenvrienden een extra aanmaning tot het betalen van opleidingskosten, terwijl de cursisten al begin 1983 een acceptgirokaart kregen namens de vereniging. Sinds kort hebben beide instanties elk een eigen penningmeester en 'n eigen gironummer. Kennelijk hebben de penningmeesters onafhankelijk van elkaar de rekeningen voor de cursisten hun opleidingen op de post gedaan. Jurrien vindt dat fout en de zaak zal worden nagegaan. Er ontspan zich toen een gesprek over het betalen van opleidingsgeld. Voor de mensen die dit aanging, was er na de vergadering gelegenheid om verder op dit onderwerp in te gaan.

Sluiting:

Om 23.30 uur sluit de voorzitter J. van Dijk de vergadering en wenste iedereen, sommigen met slaap in hun ogen, wel thuis.

E.H.L. - B.

Molenpostzegels

(Bij de redactie verkrijgbaar boekje à f 5,-)

In 1980 gaven de U.S.A. deze serie van 10 verschillende molenpostzegels uit. Ze vormen samen één bladzijde uit een automaatpostzegelboekje. U zou zeggen dat er tweemaal dezelfde molens zijn afgebeeld, maar in de bovenste rij zijn de zegels boven ongetand, in de onderste rij zijn de zegels onder ongetand. De filateliet ziet ze dus als verschillende zegels.

Afgebeeld zijn de volgende Amerikaanse windmolens (v.l.n.r.):

- Standerdmolen Robertson (Virginia) 1720
- Achtkante bovenkruier Engels model Portsmouth (Rh.Isl.) 1790
- Windmolen Frans model Cape Cod (Massachusetts) 1793
- Hollandse stellingmolen (Illinois) 1860
- Windmachine (Texas) 1890

Nieuws van de Molenstichtingen

door B. Jongsma.

Molenstichting De Meeuw en Joeswert, gemeente Ezinge.

35. "Joeswert" te Feerwerd

Deze molen kreeg weer een gedeeltelijke schilderbeurt, uitgevoerd door de Werkgemeenschap Associatie Noord-Nederland (WANN), kantoorhoudende te Uithuizen. Onder meer werden de wiken, en dus ook alle zelfzwichting-klepjes, in de verf gezet.

Zoals het een ambachtelijk in werking zijnde molen betaamt, is er altijd wel onderhoudswerk aan de winkel, ook wat het interieur betreft. In de afgelopen jaren werd er in deze molen nogal wat gedaan aan betere silo's e.d.

De molenaar Rolf Wassens had hierbij veel steun van Jacob Oosterhoff uit Feerwerd, die sinds enige tijd ook bestuurslid van de Molenstichting is geworden.

Deze molenstichting heeft bovendien nog twee andere nieuwe bestuursleden gekregen, doordat de secretaresse J.I.J. van Drooge - Garvelink ging verhuizen van Feerwerd naar Valthe, en de penningmeester J.J. Reinstra te Ezinge zijn werk bij de centrale directie van de P.T.T. zag verlegd van Groningen naar Den Haag (tegen de stroom in dus).

Nu is mevrouw D. Rijzinga - Schaap, Krassumerstraat 32, 9893 PK Garnwerd, secretaresse geworden. De nieuwe penningmeester is D. Faber uit Ezinge.

36. "De Meeuw" te Garnwerd

Zoals we al eerder hebben gemeld wil de stichting deze molen bekleed hebben. De oude, enkellaagse gepotdekselde achtkantbeplanking, die al jaren niet uitblinkt in waterdichtheid, wordt vervangen. Nu komt er een nieuwe beplanking op, afgedekt met dakleer. De stichting hoopt dat de molenmakerij Dunning v/h Bremer dit werk in het komende voorjaar zal kunnen aanpakken. Voor de financiering van de klus ligt een subsidie-toezegging in het kader van de 'Klein Herstel'-regeling. Zoals bekend werd ook de molen "Joeswert" met toepassing van genoemde regeling verbeterd. Het geld, dat met de verrekening van dat karwei beschikbaar komt, moet de beplanking van "De Meeuw" mogelijk maken.

In de tussentijd diende zich steeds duidelijker een nieuw probleem aan bij deze molen. Het muurwerk werd te slecht, waardoor het stucadoorwerk aan de binnenkant van het onderachtkant een noodkijk werd. Aan de WANN is onlangs opdracht verleend het muurwerk te verbeteren. Dit werk is nu in uitvoering.

Molenstichting Oldambt.

93. De "Westerse Watermolen" te Nieuw - Scheemda

De Oldambtster Molenstichting is in haar nopjes met het feit dat deze BWO - molen, na een restauratie door de molenmakerij Roemeling & Melema voor f 130.000,- weer prima in orde is. Vrijwillige molenaar is hier de heer Gerard Murris, die in zijn dagelijks leven plaatsvervangend districthoofd is van het District Winschoten van de Provinciale Waterstaat.

95. "De Dellen" te 't Waar

Er bestaat goede hoop, dat deze molen kan worden gerestoureerd met gelden voor het Herinrichtingsplan Oost-Groningen en de Gronings - Drentse Veenkoloniën. Zoals bekend werd op deze manier ook de koren- en pelmolen "Dijkstra" (131) aangepakt. Het zijn dan projecten, die versneld uitgevoerd op voordracht van de Herinrichtingscommissie van het Integraal Structuurplan Noorden des Lands (I.S.P.).

De toegang tot de watermolen "De Dellen" was voorheen niet gunstig geregeld, ook niet in het ruilverkavelingsplan. Vanuit de gedachte dat een bebouwd eigendom redelijk en openbaar toegankelijk dient te zijn, ging de Molenstichting Oldambt een proces aan tegen de plaatselijke commissie voor de ruilverkaveling 'Nieuw - Scheemda'. De arrondissementsrechtbank te Groningen kwam tot een uitspraak, die ongeveer het volgende inhoudt:

De toegang langs de boerderij van Geertsema (die voorheen 'ter bede' was) is vervallen, met uitzondering van transporten voor groot onderhoud. Voor normaal onderhoud, belangstelling e.d. is de openbare toegang vanaf het gemaal De Dellen bij Wagenborgen in zuidelijke richting, langs de westelijke kade van het Hondhalstermeer. Tenslotte heeft het Waterschap Oldambt aan de Molenstichting Oldambt vergunning verleend om van de Zwaagweg over het maaipad in oostelijke richting naar de molen te gaan. Deze veel kortere route geldt ook voor de vrijwillige molenaar R. Lemminga te Scheemda.

De Slochter Molenstichting.

De beide voorgaande molenstichtingen hebben twee molens; de Slochter Molenstichting heeft er zes. Met inschakeling van de heer K. van der Zwaag, molenaar van de korenmolen "Windlust" te Overschild en bestuurslid van de stichting, en ook met inschakeling van arbeidskrachten vanuit de sociale sector, is de laatste tijd heel wat bereikt voor het welzijn van de Slochter molens. Des te meer valt op dat één molen er op afstand al mismaakt erbij staat: de korenmolen "Windlust" te Overschild (22). Een roede werd namelijk zo slecht dat hij is verwijderd. Nu is het kunst geworden onder de huidige omstandigheden zoveel geld bij elkaar te krijgen, dat een nieuwe roede besteld kan worden. Daarvoor wordt ook een beroep gedaan op de Stichting Groninger Molenvrienden.

De Molenstichting Hunsingo en Omstreken.

Deze stichting werkte aan de restauratie van de poldermolen

"De Palen" bij Westerwijtwerd (77). Met de ruilverkaveling Stedum-Loppersum zou deze molen een BWO-functie kunnen krijgen. Helaas heeft de Rijkswaterstaat onlangs bekend gemaakt wegens gebrek aan middelen geen medewerking aan het plan te kunnen verlenen. Hunsingo vindt dat niet de juiste hantering van de wet BWO. Het zijn de waterstaatkundige overwegingen, die beslissend zijn, stelt Hunsingo. Deze en nog enkele andere argumenten zijn nu bij het provinciaal bestuur ingebracht. Zoals bekend is het provinciaal bestuur belast met de toepassing van de wet BWO.

Heeft u het liefste molentje van de Molenstichting Hunsingo - "t Witte Lam" bij Zuidwolde aan 't Boterdiep (12) - al gezien? Hij staat na enig onderhoudswerk er weer fraai bij. Netjes in de verf, geen losse kleppen meer, enz. En wat bij zo'n betrekkelijk kleine poldermolen onmiddellijk in 't oog valt: een fraaie baard (ook bef genoemd)! Een fraai stukje houtsnijwerk van de oud-molenmaker Chris Bremer te Eelde. Natuurlijk nam hij de kans waar ook in reliëf een wit lam op de plank te snijden. En soms treft u hier ook een trotse pauw aan: de vrijwilligster Enna Laan-Berg-huis.

De Stichting Groninger Molenvrienden.

Met een zeer positieve medewerking van de Provinciale Accountantsdienst bracht de penningmeester de Jaarrekening 1982 uit. Het door de Accountantsdienst en het bestuur goedgekeurde rapport werd onder meer toegezonden aan de gemeentebesturen, waarin wij molens bezitten, en uiteraard ook aan de Gedeputeerde Staten.

Met twee van haar molens is de stichting met een grote beurt bezig: de koren- en pelmolen "Ceres" te Spijk (18) en de poldermolen "Goliath" in de Eemspolder (122). In beide gevallen kon nog van de inmiddels niet meer bestaande 'Klein Herstel'-regeling gebruik worden gemaakt.

De "Goliath" wacht nu nog op de rietdekker. Als de rietbekleding volgens afspraak een volledig en solide verbetering heeft ondergaan, is de grote beurt aan deze molen volbracht. Immers, de fa. Bremer/Dunning voerde diverse herstelwerken uit en de beide vrijwillige molenaars, de heren H. de Haan en P. van Dijken hebben de molen zeer goed en vakkundig geverfd.

De Stichting Groninger Molenvrienden en de Stichting Monumentenwacht Groningen hebben besprekingen gevoerd met de gedeputeerde drs. B.S. Wilpstra. Doel van de besprekingen was van gedachten te kunnen wisselen over de situatie, die per 1 januari 1984 ontstaat door het vertrek van de heer B. Jongsma als provinciaal ambtenaar. Jongsma is secretaris van beide genoemde stichtingen.

Wij beschouwen het als een goede zaak, dat het provinciaal bestuur reeds in de begroting van 1984 een post heeft opgenomen voor de salariëring van een kracht, die zowel secretariaatswerkzaamheden verricht voor de Monumentenwacht als de Stichting Groninger Molenvrienden. De bestuursleden van beide genoemde stichtingen kregen bij het naar voren brengen van nadere wensen en opmerkingen een aandachtig gehoor bij de gedeputeerde. In de aanbevelingen van de beide stichtingen bestond een volledige overeenkomst ten aanzien van de rechtspositie, salariëring en huisvesting van de aan te trekken persoon.

Een zaak, waaromtrent ook nog meer duidelijkheid moet komen, is (het secretariaat van) de Provinciale Groninger Molencommissie. Het is zeker dat daarvan het secretariaat per 1 januari 1984 vakant is, daar dit deel uitmaakte van de ambtelijke functie van Jongsma. Om aan overgangsmoeilijkheden zoveel mogelijk te ont- komen, heeft Jongsma zich bereid verklaard voorlopig het secre- tariaat van beide vorengenoemde stichtingen te blijven vervullen.

Afscheid van B. Jongsma.

Gebruik makende van de VUT-regeling heeft de heer Jongsma op zijn verzoek met ingang van 1 januari 1984 ontslag gekregen uit de provinciale dienst.

Het provinciaal bestuur biedt hem een afscheidsreceptie aan. Die zal worden gehouden op vrijdagmiddag 16 december a.s. te 15 uur in de kantine van het Provinciale Dienstengebouw aan de Eendrachtskade (12^e verdieping). Voor molenvrienden en collega's begint de receptie om 15 uur. Vanaf 16 uur worden ook andere belangstellenden verwacht. Als u dit bericht als molenvriend nog tijdig onder ogen krijgt, bent u bij deze uitgenodigd.

In de volgende Zelfzwichter komen we op het afscheid terug.

B.J.

Over een molen-verzameling

● 1. Het ziet er naar uit, dat er in ons eigen Nederland voorlopig geen boeken over molens meer zullen ver- schijnen. Het belangrijkste wat geschreven moest worden, is inmiddels uitgegeven. Natuurlijk verwachten wij wel korte arti- kelen, maar met de echte standaardwerken zal het voorlopig wel gedaan zijn.

Wij starten onze opgave dan ook met België, waar in het Heemtijdschrift

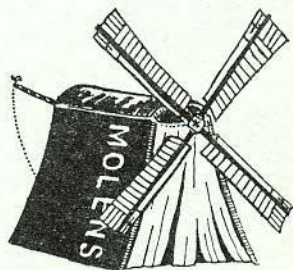
'Bachten de Kupe' van aug. 1983 een artikel is geschreven over: 'De rosmolen: het zorgenkind van ons kultuurbezit' door John Verpaalen - 9 pagina's, geïllustreerd.

Losse nummers verkrijgbaar bij dhr. A. Dawyndt, Knollestraat 11, 8480 Veurne - Eggewaartskapelle (België) - prijs 100 B.fr.

● 2. Nog een belangrijk nieuwtje op molengebied: voorzover wij weten is nu het allereerste Zwitserse molenboek verschenen en het is de moeite waard! De titel luidt 'Es klappert die Mühle', hard geplastificeerd boek van 72 pag's, volop geïllustreerd met buitengewoon fraaie kleurenfoto's van de oude, gerestaureerde waterradmolen te Neerach.

Verkrijgbaar bij de fa. Gijssbers & Van Loon te Arnhem (uit voorraad) prijs f 29,80 excl. porto en BTW.

● 3. Bij dezelfde firma kunt u in het bezit komen van het in linnen gebonden boek 'Mühlenkultur in Schleswig-Holstein' door Wolfgang Scheffler. 280 pag's met veel zwart/wit-illustraties. Alle molens in dit Duitse gebied worden beschreven, maar.... tot

de toestand in 1949 en dat vinden wij jammer! En dat is dus 34 jaar geleden.... Ook de afbeeldingen, vaak naar oude foto's, zijn niet best. De prijs is f 55,50 excl. porto en 4 % BTW.

● 4. Erg genoten hebben wij van een tweetal artikelen in B en M (Bijdragen en Mededelingen van het Nederlands Openluchtmuseum) nr. 1 - 1983, 'De paltrokmolen van het Nederlands Openluchtmuseum', overde zaagmolen "Het Spinnewiel" in Dordrecht en later in Numansdorp. Dit artikel wordt gevolgd door een bijdrage 'Houtzagen in Numansdorp rond 1920'. De schrijver is L.A. van Prooije. 14 pag's met interessante afbeeldingen. Verkrijgbaar bij het Ned. Openl. Museum te Arnhem, prijs f 5,50 + f 3,- porto.

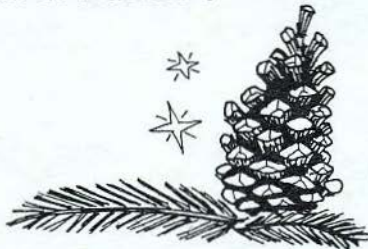
● 5. Ter gelegenheid van het 350 - jarig bestaan van de polder de Schermer heeft de Stichting Schermer Feesten een herdruk laten vervaardigen van de oudste kavelkaart van de Schermeer (anno 1635). Alle molens zijn hierop aangegeven met data van sloop enz. Voor molenliefhebbers een uniek bezit! Verkrijgbaar door f 25,- over te maken op bankrek.nr. 35 79 59 337 t.n.v. de Stichting Schermer Feesten 1983 te Schermerhorn.

● 6. Ook kunnen wij u weer nieuws uit Duitsland melden. Al weer enige jaren geleden (1978) verscheen van F.W. Weber 'Die Geschichte der Mühlen und des Müllerhandwerks der Pfalz', terwijl in '81 hier een tweede standaardwerk aan werd toegevoegd door dezelfde schrijver en in een zelfde uitvoering. Dit boek heet 'Die Geschichte der pfälzischen Mühlen besonderer Art'.

Het eerste deel bevat 342 pagina's en is geïllustreerd met zw/w. opnamen van waterradmolens. Het laatste deel heeft 452 pagina's en behandelt alle molens, die geen koren malen, dus olie, papier, enz. tot wapensmederijen aan toe. Deel 1 behandelt de korenmolens, maar de gegevens zijn helaas niet compleet. Kijkt u de boeken eens in, voordat u tot aanschaf overgaat. De prijzen zijn respectievelijk f 50,- en f 55,- uit voorraad leverbaar bij de fa. Gijssers en Van Loon te Arnhem. Tel. 085 - 42 44 21.

● 7. Vooral voor bibliofielen een waar genot, verscheen in België een herdruk uit 1938 van het boek 'Molens in mijn Vlaanderen', oorspronkelijk uitgegeven in de Franse taal onder de titel: 'Les Derniers Moulins de Flandre' door Joseph Dezitter (1883-1957). 92 pag's verlucht met vele afbeeldingen naar houtsneden. Het boek is linnen gebonden met goudopdruk, formaat 16 x 22 cm. De prijs is 600 B.fr. (= ca. f 33,-) en het is te bestellen door overmaking van dit bedrag naar postgiro 738-3061378-80 t.n.v. Malegijs Uitgaven te Kemmel (België) met vermelding op het strookje: 'Moulins de Flandres'.

C.E. van der Horst.

Uit de oude doos

Zoals gewoonlijk publiceren wij in 'De Zelfzwichter' een tweetal oude foto's van de voor 1949 verdwenen molens in de provincie Groningen, om de molenverzamelaars in de gelegenheid te stellen hun archieven aan te vullen. In het vorige nummer konden wij wegens omstandigheden helaas geen oude foto's plaatsen, waarvoor onze excuses.

M.E.v.D.

VEENDAM (bovenste foto)

Een voor Groningen heel vreemde verschijning is deze fraaie ronde stenen poldermolen "De Verbetering", gelegen iets ten oosten van het Oosterdiep.

Hij was gebouwd in 1870 en was later voorzien van zelfzwichting, gezien de bezaanstok op de kap. De heer B. van der Veen Czn heeft deze foto genomen, kort voor de sloop in 1930.

Op het origineel is aan de horizon vaag de spitse kerktoeren van Veendam te zien. Gewoonlijk treft men ronde stenen poldermolens voornamelijk in Zuid-Holland aan.

WINSUM-OBERGUM (onderste foto)

Een oer-Hollands winters beeld toont deze zeer oude foto van de houtzaagmolen van Obergum. Deze stond langs de weg naar Schouwerzijl aan de noordzijde van het Winsumerdiep.

Let op de houten bovenas en de prachtige bogen tussen de teerlingen. Het statige huis rechts naast de molen bestaat nu nog en ligt, komend vanuit Sauwerd over de tegenwoordige provinciale weg, ongeveer 100 meter links van de brug. Daarachter een kalkoven. Het huis met de dubbele voorgevel op de achtergrond, juist boven het houten hokje, is de nog bestaande 'Lemsterborg'.

De prachtige houtzaagmolen verdween in 1895 door afbraak. Zonde!

(foto's op pagina 28)

*De besturen van de Vereniging en de
Stichting wensen U in 1984 meer
wind in de zeilen en de
zelfzwichting!*

JAARVERGADERING 1984

Vereniging Vrienden van de Groninger molens

Aan de leden.

Hierbij hebben wij het genoegen U uit te nodigen tot het bijwonen van de jaarvergadering op donderdag 29 maart 1984 in de zaal "'t Vinkhuys", Boraxstraat 4 te Groningen.
Aanvang 20.00 uur.

AGENDA:

1. Opening
2. Ingekomen stukken en mededelingen.
3. Notulen.
4. Jaarverslag van de secretaris.
5. Jaarverslag van de penningmeester.
Verslag van de kascommissie.
6. Vaststelling contributie.
Het bestuur stelt voor de minimum-contributie te verhogen tot f 20,- per jaar.
7. Bestuurs-samenstelling.
Volgens rooster treden af de heren B. Dijk en L. Groenewold. Beide heren stellen zich herkiesbaar. Eventuele tegenkandidaten kunnen schriftelijk vóór de vergadering, aan het bestuur worden opgegeven.
8. Vertoning van molen-dia's door de heer L. Groenewold uit Zuidwolde.
9. Rondvraag.
10. Sluiting.

Het bestuur.